

Knjižnice osnovnih škola

Integralni dio bibliotečno-informacijskog sistema općine Koprivnica

Knjižnice u osnovnim školama, nesumnjivo je, imaju izuzetno važnu i odgovornu ulogu u cjelokupnom odgojno-obrazovnom procesu. One su mjesta gdje se dijele najprije naučiti koristiti knjigom i knjižnicom u svom procesu opismenjavanja i stjecanja kulturne čitanja i kulture uopće. Zbog svoje prvenstveno obrazovne, ali i pedagoško-didaktičke i kulturne funkcije, knjižnice su ne samo izuzetna pomoć edukacijskim ciljevima škole, nego i značajan segment bibliotečno-informacijskog sistema jednog područja. Taj značaj je naglašeniji to više što kulturno-obrazovne i znanstveno-tehnološke promjene u društvu postavljaju i pred školske knjižnice nove zahtjeve i složenije zadatke. Od nerazvijenih knjižnica, čije se djelovanje svodi na puku »posuđivaonicu lektire« zahtijeva se, u skladu s koncepcijama o suvremenoj nastavi, da se osuvremenjavaju i razvijaju u aktivne, stručno sređene, kadrovske profesionalizirane i multimedijски opremljene činioce cjelokupne nastave. I upotrebom novih termina kao što je »bibliotečno-informacijski centar«, »multimedijски centar« ili »medijateka« želi se naglasiti aktivna i moderna nasuprot perifernoj i tradicionalnoj ulozi knjižnice u školi.

»Niti jedna biblioteka nije otok«, kaže Donald J. Urquhart,¹ rodonačelnik teorije biblioteka okrenutih u prvom redu potrebama svojih korisnika. Tako ni knjižnice osnovnih škola ne mogu odgovoriti na zahtjeve moderne škole i nastave ukoliko su upućene na sebe same i svoje, uglavnom organske, potencijale. Knjižnice – školske, ne samo u sistemu osnovnoškolskog nego i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, **specijalne** u organizacijama materijalne i društvene proizvodnje i društvenih djelatnosti, **znanstvene** u znanstveno-istraživačkoj djelatnosti i naposljetku, na nivou društveno-političke zajednice **narodne** knjižnice zbog sve većih i raznovrsnijih potreba svojih korisnika za knjigama i/ili informacijama, upućene su na međunarodno povezivanje bilo po znanstvenom bilo po teritorijalnom bilo po principu istovrsnosti. Unatrag nekoliko desetljeća potencirana i svjetski raširena tendencija neprestanog rasta s jedne strane novog i novog znanja, a s druge strane, potreba najšireg kruga korisnika za obrazovnim, kulturnim, znanstvenim i svakodnevnim informacijama, izražena u nazivu »informacijski boom«, »prisiljava« i knjižnice što efikasnije da zadovolje zahtjeve vremena u kojem živimo. Stoga se biblioteke na temelju kooperativnih programa povezuju u mreže biblioteke, odnosno formiraju bibliotečno-informacijske sisteme s ciljem da uz što veću racionalizaciju sredsta-

va omoguće maksimalnu dostupnost publikacijama i/ili informacijama koje sadrže u svojim fondovima.

I knjižnice osnovnih škola, radi mogućnosti korištenja ne samo vlastitih, često siromašnih fondova, upućene su na međusobnu suradnju ali i na povezivanje s drugim, prvenstveno narodnim knjižnicama, na svome području kako bi i same uduvoljile obrazovnim i općekulturnim zahtjevima svojih korisnika.

Bibliotečno-informacijski sistem općine Koprivnica postoji zasad, kao uostalom i u većini sredina jugoslavenskog društva, samo na razini programskih i planskih dokumenata. Konkretno, u »Društveni plan općine Koprivnica za razdoblje 1986. do 1990.«² ušao je i zadatak preobražaja Gradske knjižnice čitaonice Koprivnica u bibliotečno-informacijski centar općinskog bibliotečno-informacijskog sistema, a na Skupštini općine Koprivnica 13. 2. 1987. prihvaćen je »Program izgradnje i razvoja bibliotečno-informacijskog sistema općine Koprivnica s planovima za razdoblje 1986–1990.«³ Koncipiran na teritorijalnom principu, općinski bibliotečno-informacijski sistem objedinjuje kao svoje podsisteme sve knjižnice na području općine, te je kao takav sastavni dio informacijskog sistema komune (u koji ulazi SDK, statistika, INDOK centri, javno informiranje, informativni sistem u OUR-ima, SIZ-ovima, općinskoj upravi, zdravstvu, školstvu itd.). Na bibliotečnom, pak, planu sastavni je dio bibliotečno-informacijskog sistema šire društveno-političke zajednice (regije, republike, federacije), što je opet osnova za bibliotečno-informacijsko povezivanje na međunarodnoj razini.

Što se tiče realizacije, plan i program razvoja bibliotečnog sistema koprivničke općine, u praksi zasad nema vidljivijeg traga. Neriješeni, naime, problemi kadrovske, stručne, prostorne i nadasve financijske naravi zajedničke su teškoće biblioteka na koprivničkom području. Ilustracije radi, preko 100.000 svezaka knjiga i oko 60.000 svezaka periodike koliko ukupno broje bibliotečni fondovi svih školskih, narodnih i specijalnih knjižnica u koprivničkoj općini, zbog nepovezanosti i stručne nesređenosti nedovoljno su iskorišteni i više nego u slaboj funkciji. Ukoliko se nastavi nedostatno ulaganje u biblioteke i bibliotekarstvo, preduvjeti za ostvarenje koncepcije koprivničkih knjižnica kao kompjutoriziranih bibliotečno-informacijskih centara, međusobno povezanih kompjuteriziranim centralnim katalogom i zajedničkim programima nabave, obrade i korištenja bibliotečne građe, morat će prolongirati svoje oživotvorenje za naredna srednjoročna razdoblja.

No zaustavimo se na problemima knjižnica osnovnih škola koje su nezaobilazan segment i u koncepciji bibliotečno-informacijskog sistema općine Koprivnica.

Siri uvid u njihovo postojeće stanje i funkcioniranje u koprivničkoj općini dobiven je analizom,⁴ na temelju podataka prikupljenih upitnikom i usporedbom dobivenih rezultata sa standardima za knjižnice u osnovnim školama.⁵ Upitnikom je obuhvaćeno svih trinaest osmorazrednih, matičnih i područnih škola na koprivničkom području⁶ s namjerom da se dobiju podaci o **prostorijama i namještaju** pojedinih knjižnica, **strukturni** njihove **bibliotečno-informacijske građe, organizaciji rada s korisnicima, nabavi i obradi građe, korištenju fonda, te stručnim radnicima u knjižnici**. Usporedba sa standardima, pak, prezentira ciljeve koji bi se trebali doseći u odnosu na postojeće stanje.

Prostorije i namještaj knjižnice

(Tabela 2)

Odgovarajući prostor jedan je od osnovnih uvjeta za normalno funkcioniranje knjižnice. Prostor treba biti funkcionalan, atraktivan i pristupačan svim korisnicima, podjednako učenicima kao i nastavnicima. Prostor knjižnice kao bibliotečno-informacijski centar škole, središte je i izvanškolske aktivnosti vezane uz odgojno-obrazovni rad, slobodno vrijeme i kulturnu i javnu djelatnost škole.

Prema dobivenim odgovorima, poseban prostor za obavljanje djelatnosti biblioteke ima jedanaest škola, a nemaju ga škole u Sokolovcu i Rasinji.

Poželjno bi bilo da školska knjižnica bude u središtu zgrade, na najpristupačnijem mjestu, zaštićena od buke. Takav središnji smještaj ima osam knjižnica, dvije su smještene u sporednom dijelu školske zgrade, dvije u učionici, a jedna u dvorišnoj prostoriji.

Prema standardima, biblioteka potpune osnovne škole treba osigurati prostor za:

- katalog
- davanje informacija i rad s korisnicima
- smještaj informacijske građe u slobodnom pristupu
- čitaonički prostor s dijelom za individualni i grupni rad i korištenje audiovizualnog materijala
- izložbeni prostor

Prema veličini knjižnice i prema arhitektonskom rješenju objekata ovisi da li će prostori knjižnice biti objedinjeni ili zasebni, no bitno je da budu adaptirani, udobni i fleksibilni. Osnovni zahtjev pri smještaju građe je slobodan pristup građi. Budući da knjižnica potpunih osnovnih škola treba predstavljati informacijsko-dokumentacijski centar škole, poželjno bi bilo da u svom sastavu ima poseban prostor za medijateku, nastavnu pripremu i foto-laboratorij.

Pri određivanju **veličine knjižnice** potpune osnovne škole uzimaju se u obzir njene raznovrsne **funkcije, veličine knjižnog fonda**, njegov budući priraštaj i potreban broj **čitalačkih mjesta**. Veličina prostora ovisi o **broju učenika**, odnosno **broju odjeljenja**.

Prostor za veličinu biblioteke određuje se prema normi od 8 m² po jednom razredu, odnosno **2-2,3 m² po čitatelju** (broj čitatelja računa se na 8-10% učenika škole). U svakom slučaju, biblioteka osnovne škole ne bi smjela imati površinu manju od **60 m²** za posudbu i smještaj knjiga, niti manje od **30 čitalačkih mjesta**.

Kvadratura prostora školskih knjižnica obuhvaćenih anketom kreće se od 13,5 m² (Đelekovec) do 72 m² (Drnje). Ako uzmemo u obzir da dvije škole nemaju poseb-

ni bibliotečni prostor, a dva voditelja školskih knjižnica nisu odgovorila na pitanje, samo knjižnica škole u Drnju prostorom zadovoljava minimum standarda, dok preostalih osam knjižnica ima skučen prostor koji se kreće do 30 m². Zabrinjavajuće mali je prostor knjižnice najvećih škola - »Mira Bano«, »7. studeni 1943.« i »Branko Jabrešić-Zriko« u Koprivnici.

Isto tako, samo knjižnica škole u Drnju s dvadeset i šest čitalačkih mjesta donekle zadovoljava standarde, a od ostalih škola takva mjesta za individualni rad posjeduju još samo knjižnice u Novigradu Podravskom (10 mjesta) i Goli (isto 10 mjesta).

I **opremljenost** knjižnice trebala bi biti u prvom redu funkcionalna, a namještaj prilagođen potrebama učenika i nastavnika. Na pitanje o opremljenosti čitalačkih mjesta, čak devet anketiranih nije moglo dati odgovor, što je samo po sebi indikativno. U preostale četiri ankete navedeni su stolovi, stolice, ploča.

Struktura fonda (Tabela 3)

Knjižni fond je osnova svake knjižnice, a njegov karakter i kvalitet uvjetuje nivo usluga koji školska biblioteka daje svojim korisnicima, prvenstveno za potrebe zadataka škole i unapređivanja nastave.

Knjižni fond u knjižnici osnovne škole sastoji se od dva dijela - učeničkog i nastavničkog. U devet škola, pokazuju rezultati ankete, fond je namijenjen i učenicima i nastavnicima, a u četiri samo učenicima. Poželjno je da se cjelokupni fond drži na jednom mjestu. To je slučaj u deset škola koje knjige drže u knjižnici, dvije škole, kao što je već navedeno, svoj knjižni fond drže u učionici, a jedna škola »lekturu drži u knjižnici, a stručne knjige, časopise i nastava pomagala u kabinetima«.

Prema standardima minimalan broj primjeraka knjiga u školskoj knjižnici potpune osnovne škole koje imaju **do 240 učenika**, odnosno osam odjeljenja, ne bi smio biti manji od **2.500 svezaka**, a škole s većim brojem učenika trebale bi osigurati **do 10 primjeraka po učeniku, kako bi se mogli izvršavati zadaci školske knjižnice s obzirom na nastavni program potpune osnovne škole**.

Na koprivničkom području osam škola ima do 250 učenika (odnosno, u vrijeme anketiranja netko više u Kop. Bregima i N. Podravskom). Sve one, osim škola u Kunovcu i Rasinji, te Goli zadovoljavaju standard o broju knjiga. Međutim, više nego alarmantna situacija je u već spomenutih najvećim školama (»Miro Bano«, »7. studeni 1943.« »Branko Jambrešić-Zriko«), koje bez područnih škola imaju oko 1.000 učenika, a broj knjiga kreće im se između 4.000 i 6.000 svezaka!

Struktura fonda školske knjižnice određuje se prema tipu škole, prema potrebama i nastavnom programu škole. Standardi preporučuju da **nastavnički knjižni fond** potpune osnovne škole ima najmanje **300 naslova, odnosno 600 primjeraka i 30 naslova stručnih časopisa i listova** (iz pedagogije, didaktike, metodike, psihologije, bibliotekarstva, sociologije, marksizma, priručnike, te stručnu literaturu za osnovnu djelatnost i stručno usavršavanje).

Učenički knjižni fond školske knjižnice sadrži u prvom redu djela **obavezne školske lektire**, koja čini **60% ukupnog fonda**. Ostalih 40% ukupnog fonda treba sadržavati popularno-znanstvenu literaturu iz svih nastavnih područja koja se obrađuju u školi, opće priručnike (enciklopedije, leksikone, rječnike, pravopise i dr.), knjige za početnike na stranim jezicima, dječje omladinske listove i znanstveno-popularne časopise,

audiovizualne materijale (grafofolije, dijafilmove, dijazitive, filmove, gramafonske ploče, mikrofiševe itd.), pedagošku dokumentaciju (ogledne primjerke testova znanja i sposobnosti, zadatke objektivnog tipa), te kompjutorske programe.

Prema podacima dobivenim anketiranjem pretežni ili cijeli knjižni fond školskih knjižnica na koprivničkom području je lektira za materinji jezik, a vrlo slabo je zastupljena znanstveno-popularna, pedagoško-metodička i referentna literatura. Indikativno je da čak sedam anketiranih nije odgovorilo na pitanje o broju knjiga prema odgojno-obrazovnim područjima. Zaključak o nepostojanju ili slaboj zastupljenosti stručno-znanstvene i popularno-znanstvene literature a da se i ne govori o AV materijalu, proteže se i na situaciju sa časopisima. Broj časopisa u školskim knjižnicama se kreće od dva do dvadeset i tri naslova, a u nekim školama ih nema ili su pohranjeni na drugom mjestu, a ne u školskoj knjižnici («kod pedagoga»).

Za odvijanje suvremeno koncipirane nastave neophodna su audiovizualna pomagala. Standardi predviđaju da se audiovizualni materijal, kibernetika građa, gramofonske ploče, magnetofonske snimke, dokumentacioni, slikovni i drugi materijal u školama koje nemaju posebne AV kabinete čuva i daje na korištenje u školskoj knjižnici. Kao i periodika, taj se materijal ne daje na upotrebu izvan prostorija škole, a njime se koriste podjednako i nastavnici i učenici škole.

Sumarno gledajući, broj AV pomagala u školama na koprivničkom području donekle je zadovoljavajući (koliko se oni doista koriste, u nastavi, nije stvar ove analize). Iz dobivenih podataka vidljivo je da je njima najpremljenija škola u Drnju, no posebno zabrinjava što uz školu u Đelekovcu, ni jedno takvo pomagalo nema škola »7. studeni 1943.« kao jedna od najvećih škola, a loša je situacija i u školi »Branko Jambrešić-Zriko«.

Organizacija rada s korisnicima (Tabela 4)

Školskom knjižnicom kao i cjelokupnom školskom djelatnošću koriste se svi učenici i nastavnici škole besplatno. Posudba bibliotečnog materijala vrši se prema **pravilniku o korištenju knjižnice** koji obavezno donosi svaka knjižnica. Prema standardima, radno vrijeme knjižničara traje svaki dan za vrijeme održavanja nastave i produženog boravka učenika u školi, kao i nekoliko dana prije početka i deset dana nakon završetka školske godine. Djelatnost školske knjižnice kao bibliotečno-informacijskog centra škole obuhvaća pedagoški rad s korisnicima, informacijsku djelatnost, kulturnu i javnu djelatnost i stručni rad.

S obzirom da se, prema dobivenim podacima, broj sati za rad u knjižnici kreće u rasponu od jednog do devet sati tjedno, ne začuđuje podatak da se komuniciranje s korisnicima svodi uglavnom na pasivni kontakt preko posudbe knjiga. Činjenica je da škole na koprivničkom području za rad u svojim knjižnicama osiguravaju nedopustivo mali broj sati koji i ne ulaze u redovnu satnicu nego u dopunske ili vannastavne aktivnosti. Stoga je edukativna i komunikativna funkcija školske knjižnice zanemarena, a za stručno-bibliotečarske poslove dostaje vrlo malo ili nimalo vremena. Uz osnovni zadatak unapređivanja svih vidova odgojno-obrazovnog rada uz pomoć bibliotečno-informacijske građe, školska knjižnica/bibliotečno-informacijski centar bi svojom djelatnošću trebala unapređivati komunikaciju s korisnicima i to pružanjem mogućnosti sponta-

nih ili planiranih kontakata u obliku razgovora, diskusija, zajedničkog rada, te pružanjem savjeta i pomoći. Ove funkcije, naravno, mogu se ostvarivati jedino uz pretpostavku dovoljnog broja sati za rad u knjižnici, što ni u jednoj od koprivničkih škola nije slučaj.

Nabava i obrada građe (Tabela 5)

Budući da je knjižni fond osnova svake knjižnice, nabava uvjetuje karakter i kvalitetu usluga koje knjižnica može dati svojim korisnicima. Stoga knjižnica treba imati **utvrđenu politiku nabave građe** za sva nastavna područja, te za stručno usavršavanje nastavnika. Nabava se obavlja u najtješnjoj suradnji s ovim nastavnicima u školi, a na osnovu preporuka o obaveznoj lektiri, kataloga izdavača, recenzija, bibliografija.

U koprivničkim školama bibliotečna građa se nabavlja uglavnom na osnovu plana i programa lektire (deset odgovora), te »financijskim mogućnostima škole i našim potrebama« (jedan odgovor). Indikativno je da ni jedan voditelj knjižnice nije spomenuo utvrđenu nabavnu politiku kao osnovu formiranja bibliotečnog fonda i kao osnovu za izdvajanje strogo namjenskih financijskih sredstava, a ni konzultiranje bibliografskih pomagala kod nabave.

Način nabave bibliotečne građe uglavnom je kupnja, a čak sedam anketiranih nije odgovorilo na ovo pitanje.

Prema standardima, bibliotečna građa obavezno se dopunjuje svake školske godine po mogućnosti od **0,5 do 1 knjige po učeniku**. U školama koprivničke općine prosječna godišnja nabava knjiga u brojkama kreće se od 20 (Rasinja, Gola) do 250 (»Mira Bano« Koprivnica – uz napomenu »ako ima novaca«). Broj novonabavljenih knjiga, evidentno je, daleko je ispod minimuma standarda s obzirom na broj učenika anketiranih škola i potrebe nastavnog procesa.

Svaka školska knjižnica, da bi se uopće mogla nazvati knjižnicom, treba biti stručno uređena. **Stručno uređenje** knjižnice obuhvaća uz već spomenutu nabavu, inventarizaciju, klasifikaciju, signiranje, katalogizaciju, tehničku obradu, posudbu, godišnje revizije i otpise, izradu dnevne, mjesečne i godišnje statistike, izradu programa rada i godišnjeg izvještaja o radu.

Budući da se radi o poslovima koji daju uvid u nivo razvijenosti stručno-bibliotečarskog rada u knjižnici, poželjno je, svakako proanalizirati i ovaj aspekt djelovanja školskih knjižnica. Tako, **inventar nabave knjiga** (ali ne i ostale građe) vodi deset, a dvije školske knjižnice (u Rasinji i Goli) ne vode. **Kartoteku časopisa** vode samo škole u Legradu i Đelekovcu.

Klasifikacija bibliotečnog materijala treba omogućiti najprihvatljiviji i najjednostavniji raspored knjiga na policama, koji će korisniku omogućiti da samostalno bira knjige bez posrednika-knjižničara. Danas je u školskim i narodnim bibliotekama u našoj zemlji najrasprostranjenija Univerzalna decimalna klasifikacija (UDK). U školskim knjižnicama nastavnički i popularno-znanstveni dio učeničkog fonda klasificira se prema UDK, a beletristika fonda za učenike razvrstava se u grupe prema dobi učenika.

Prema dobivenim odgovorima, po dobi učenika knjige na police svrstavaju škole u Novigradu Podravskom i Kop. Bregima; po inventarnom broju škole u N. Podravskom, Drnju, Rasinji te škole »7. studeni 1943.« i »Mira Bano« iz Koprivnice; po formatu i temama ni jedna škola, a po autoru, škole »B. Jambrešić-Zriko« Koprivnica, Legrad, Sokolovac i Gola.

Katalozi su izvor informacija i osnovni orijentir u bibliotečno-informacijskom fondu jedne škole. U školskim knjižnicama obavezno se vode dva kataloga: abecedni i stručni (koji ujedno služi kao mjesni katalog), a preporučuje se izrada i predmetnog i stručnog kataloga. U knjižnicama osnovnih škola izrađuju se katalozi posebno za nastavnički, a posebno za učenički fond, a katalogizacija se provodi po standardnim, međunarodno prihvaćenim pravilima.

Što se tiče formiranja kataloga u anketiranim školskim knjižnicama, dobiveni podaci govore da ih deset ima autorski (abecedni) katalog, naslovni dvije, (a stručni i predmetni katalog ni jedna knjižnica), no valja reći da se uglavnom radi o surogatima za kataloge u obliku bilježnice s najosnovnijim podacima o knjizi. Isto takav, ali ovaj put matični katalog koji pruža uvid u cjelokupni, i učenički i nastavnički fond jedne knjižnice, imaju svega tri škole (N. Podravski, Legrad i Đelekovac).

Na pitanje o načinu **evidentiranja neknjižne građe** (dijafilмова, ploča, kaseta itd.) četiri voditelja nisu odgovorila, dvije knjižnice ne posjeduju takvu građu, a pet škola nije evidentirana u knjižnici, a samo u tri škole ta se građa evidentira unošenjem u inventarnu knjigu. U svakom slučaju, suvremeno koncipirana školska knjižnica trebala bi svoj fond upotpunjavati i neknjižnom građom te ju evidentirati odvojeno od knjižne građe.

Redovito informiranje o novonabavljenim knjigama obaveza je svakog voditelja školske knjižnice. Od trinaest anketiranih, učenike informira o novim knjigama jedanaest voditelja, nastavnike devet voditelja, stručno-razvojnu službu škole tri voditelja (a čak devet anketiranih nije odgovorilo na ovo pitanje pa je, vjerojatno, pretpostavka da takvu službu većina škola nema na mjestu). Isto tako, čak osam anketiranih nije odgovorilo na pitanje o informiranju rukovodstva škole u novonabavljenim knjigama, pa i taj podatak može biti diskutabilan i možda indikativan ne samo za nedovoljno definiran odnos između školskog knjižničara i rukovodstva škole, nego i za status knjižnice u školi.

Načini na koje se informiraju korisnici standardni su i uglavnom neinventivni, jer se svode na usmeno obavještanje, a vrlo malo voditelja organizira izložbe knjiga, posjete književnika ili postavlja panoje i sastavlja popise knjiga u knjižnici.

Korištenje fonda knjižnice (Tabela 6)

Jedan od zadataka školske knjižnice je da vodi **evidenciju posudbe, statistiku** o broju korisnika knjižnice i čitaonice, o broju materijala danog na korištenje u knjižnici i čitaonici, o broju nabavljenih knjiga te o broju sudionika i posjetilaca u raznim područjima djelatnosti knjižnice. Uz kartoteku posudbe, u školskim je knjižnicama obavezno vođenje evidencije o čitanju pojedinog učenika. Sve djelatnosti knjižnice planiraju se unaprijed u **mjesečnim i godišnjim planovima rada** i evidentiraju se u **godišnjim izvještajima** o radu knjižnice.

Sve školske knjižnice obuhvaćene anketiranjem vode evidenciju posudbe knjiga, a evidenciju posudbe didaktičkih sredstava i pomagala vode knjižnice u N. Podravskom i Hlebinama, osam ih ne vodi, a u školi »Mira Bano« vodi je pedagog. Statistiku rada vode samo knjižnice u Legradu, Sokolovcu, Đelekovcu i Hlebinama.

Broj učenika-korisnika knjižnica kretao se u školskoj godini 1984/85. u rasponu od 96 (Rasinja) do 1.200 (»Mira Bano« Koprivnica), a u pet škola taj se broj kretao između 100 i 200 učenika. Broj nastavnika-korisnika te iste školske godine kretao se u rasponu od 4 do 34. S obzirom na broj učenika i nastavnika pojedinih škola, očekuje se i veći broj korisnika, no razlog što tome nije tako vjerojatno treba tražiti u slaboj opremljenosti knjižnica i nedovoljnom fondu knjiga.

Što se tiče broja posuđenih knjiga, on se kretao u rasponu od 1.500 (N. Podravski) do (oko) 8.000 knjiga (»Mira Bano« Koprivnica). Čak osam voditelja nije odgovorilo na ovo pitanje. Isto tako, na pitanje o broju knjiga koje su posudili nastavnici, nije odgovaralo devet anketiranih.

Stručni radnici u knjižnici

(Tabela 7)

O stručnosti radnika u knjižnici, ne treba posebno naglašavati, ovisi kvaliteta rada školske knjižnice, a uloga školskog knjižničara jednako je važna u nastavnom procesu kao i uloga nastavnika. Međutim, status školskih knjižničara ekvivalentan statusu nastavnog kadra, kao što proizlazi iz dobivenih podataka, još nije izboren u školama na koprivničkom području, kao što ni knjižnice nisu još zaživjele kao »srca« škola. Naime, prema standardima, škola s **350–500 učenika** i odgovarajućim brojem knjiga trebala bi imati **jednog bibliotekara s punim radnim vremenom**, a škola s **manje od 350 učenika** i 3.500 bibliotekara koji će djelomično raditi u nastavi i to od 30 do 50% ukupnog radnog vremena. U školi s **500 do 700 učenika** i odgovarajućim fondom treba raditi jedan **bibliotekar s punim radnim vremenom** i jedan **suradnik u nastavi s 30% vremena** od ukupne tjeđne norme. Škola u kojoj ima od **700 do 1.000 učenika** zapošljava **jednog bibliotekara s punim radnim vremenom** i **jednog radnika s pola radnog vremena**, a s **1.000 i više učenika** trebala bi raditi **dva bibliotekara s punim radnim vremenom**.

Ove standarde ne zadovoljava, spomenuto je već i kod analize radnog vremena knjižnica, ni jedna školska knjižnica na području općine Koprivnica. Radnici u knjižnicama u prvom su redu nastavnici razredne nastave, a tek sporadično, uz minimalan broj sati koji su dopuna redovnoj satnici ili ulaze u dopunske aktivnosti, voditelji školskih knjižnica. To se, dakako, očituje i u kvaliteti rada knjižnica.

Dobiveni podaci ukazuju i na to da na stručnim seminarima koje organizira Aktiv školskih knjižničara podravsko-bjelovarske regije kao oblik permanentnog bibliotekarskog obrazovanja, sudjeluju samo voditelji iz Sokolovca i Drnja. Sekcija mladih knjižničara, koja itekako može pomoći u radu školske knjižnice, naročito u manipulativnim i jednostavnijim tehničkim poslovima, postoji samo u sedam škola.

Vrlo je važno da voditelj školske knjižnice bude član stručno-razvojne službe, kako bi se i knjižnica uključila u koordinirano planiranje i unapređivanje odgojno-obrazovnog procesa. Prema dobivenim podacima, samo u tri škole voditelji školske knjižnice su članovi stručno-razvojne službe škole.

Što se tiče suradnje s organizacijama izvan škole, koja bi mogla također utjecati na kvalitetu rada školske knjižnice, u četiri škole radi se o suradnji s Klubom prijatelja knjige »Mladost« iz Zagreba, jedna surađuje s

Gradskom knjižnicom iz Koprivnice, a sedam ih nije odgovorilo na to pitanje.

I primjedbe samih voditelja školskih knjižnica, dane kao dopuna upitniku najrječitije govore o teškoćama s kojima se susreću. Problemi se kreću od loših i skućenih prostornih uvjeta, malog broja sati za rad u knjižnici, preke potrebe zapošljavanja stručnog bibliotekarskog radnika u knjižnici, siromašnih fondova (koji uglavnom ili isključivo sadrže lektiru), pa do zamjerke da se rad u knjižnici svodi na posuđivanje i ulaganje knjiga, a svi ostali sadržaji su isključeni («Knjižnica je posuđivaonica lektire i ništa više!»).

Analiza stanja školskih knjižnica na području općine Koprivnica, nedvosmisleno je, ukazuje na neadekvatan i zabrinjavajući položaj koje one, usprkos svojoj funkciji značajnog i svestranog činioca u modernizaciji nastave, imaju. Školske knjižnice ne zadovoljavaju ni kadrovski, ni stručno, ni prostorom, a ni fondom obrazovne potrebe svojih korisnika. U ovakvoj situaciji, smatramo neophodno je da svaka škola definira status svoje knjižnice u internim planovima i programima rada, da joj jasno odredi zadatke tako da učenici, kad napuste školu budu osposobljeni između ostalog da na znalački i efikasan način nastave koristiti sve ono što im biblioteke i druge informacijske jedinice mogu pružiti. Za školsku knjižnicu neophodno je osigurati adekvatna

godišnja sredstva, snabdjevati je suvremenom građom, osigurati za njen rad stručno osoblje te dovoljno prostora koji će biti funkcionalan, atraktivan i pristupačan svim korisnicima. O takvoj školskoj knjižnici kao središnjoj jedinici u školi u kojoj se objedinjuje nastavna, bibliotekarska i komunikativna funkcija moći će se, vjerujemo, govoriti uskoro u novoj koprivničkoj školi čija je građnja u toku, a u ostalim školama zadatak osuvremenjavanja knjižnica moći će teći samo postepeno i u etapama. Zasigurno, radi se o dugotrajnom i mukotrpnom procesu, čija realizacija ne zavisi samo od škola nego i od koordinirane i kontinuirane akcije SIZ-a za odgoj i osnovno obrazovanje općine Koprivnica, Prosvjetno-pedagoške službe i Gradske knjižnice i čitaonice Koprivnica. Kao matična knjižnica za sve školske knjižnice na koprivničkoj općini, ona je obavezna da unapređuje njihov rad prvenstveno sa stručno-bibliotekarskog aspekta, te da ih povezuje i horizontalno i vertikalno u bibliotečno-informacijski sistem u kojem i školske knjižnice imaju specifičnu, prvenstveno odgojno-obrazovnu, funkciju. I svakako, suvremeno koncipirane knjižnice, uostalom kao i suvremene škole (jer sadašnji problemi školskih knjižnica ujedno su i problemi koprivničkih škola) stvar su prvenstveno šire društvene zajednice, njenog interesa i njenog ulaganja o kojima ovisi koliko i kako će se vizije preobražavati u realnost.

Tabela 1. Opći podaci

Naziv škole i mjesto	»M. Bano« Koprivnica	»7. studeni 1943« Koprivnica	»B. Jambrešić-Zriko« Koprivnica	»I. Horvatić-Čuk« N. Podravski	»Bratstvo i jedinstvo« Legrad	»F. Mraz« Drnje	»I. Rodemond« Rasinja	»Kalnički partiz. odred« Sokolovac	PS Đelekovac	PS Kunovec	PS Kop. Bregi	PS Gola	PS Hlebine
Broj učenika (s PS)*	976 (1413)	968 (1353)	1029 (1188)	269 (306)	157 (365)	323 (873)	221 (303)	383 (554)	139	198	259	171	166
Broj odjeljenja (s PS)	31 (54)	28 (44)	32 (38)	12 (15)	8 (19)	12 (41)	11 (17)	14 (24)	7	8	12	8	8
Br. PS	5	3	2	2	4	9	4	4	-	-	-	-	-

* Napomena: Podaci u zagradi odnose se na matične škole sa svim područnim školama.

Tabela 2. Prostorije i namještaj knjižnice

Položaj knjižnice	u sporednom dijelu	u dvorišnim prostorijama	u središnjem dijelu	u središnjem dijelu	u središnjem dijelu	u središnjem dijelu	u učionici	u učionici	u središnjem dijelu	u sporednom dijelu	u središnjem dijelu	u središnjem dijelu	u središnjem dijelu
Broj prostorija	1	1	1	1									
Kvadratura	24 m ²	16 m ²	24 m ²	B. O.									
Broj čitaćkih mjesta	nema	nema	B. O.*	10.	B. O.	26	nema	B. O.	B. O.	nema	nema	10	B. O.
Oprema			B. O.	B. O.	B. O.	stolovi, stolice		B. O.	B. O.			stolovi, stolice	B. O.

* Napomena: B. O. = bez odgovora

Tabela 3. Struktura bibliotečno-informacijske građe

Smještaj knjiga	u knjižnici i kabinet.	u knjižnici	u knjižnici	u knjižnici	u knjižnici	u knjižnici	u knjižnici	u učionici	u učionici	u knjižnici	u knjižnici	u knjižnici i učion.	u knjižnici	u knjižnici
Br. knjiga	5.934	5.600	3.718	4.000	4.239	4.000	oko 1.000	4.013	3.564	900	B. O.	2.450	3.750	
Zastupljenost po nastavnim područ.	B. O.	književnost uglavnom	književnost znan.-pop.	B. O.	jezično-umjetnič. područje	B. O.	književnost, pedagogija, povijest ...	B. O.	jezično-umjetnič. područje	B. O.	(nisu u knjižnici)	B. O.	B. O.	
Br. naslova časopisa	8	nema	(kod pedagoga)	12	23	5	4	2	B. O.	B. O.	(nisu u knjižnici)	B. O.	B. O.	
Namjena fonda	učenicima i nastav.	učenicima	učenicima	učenicima i nastav.	učenicima i nastav.	učenicima i nastav.	učenicima i nastav.	učenicima i nastav.	učenicima i nastav.	učenicima	učenicima	učenicima i nastav.	učenicima i nastav.	
Br. AV pomagala														
radija	1	-	3	6	6	-	5	8	-	1	1	2	2	
TV	8	-	3	5	10	15	6	11	-	1	2	4	4	
projektor	2	-	1	3	2	15	-	2	-	1	1	1	1	
dijaprojektora	-	-	2	3	3	10	1	7	-	1	1	2	1	
grafoskopa	5	-	4	2	3	6	2	3	-	1	1	2	1	
magnetoskopa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
gramofona	10	-	5	3	6	10	6	9	-	1	2	2	1	
ostalih pomagala	185 filmova	-	-	-	1 magnetof.	-	-	-	-	-	-	-	-	

Tabela 4. Organizacija rada s korisnicima

Naziv škole i mjesto	»M. Bano» Koprivnica	»7. studeni 1943» Loprivnica	»B. Jambrešić-Zriko» Koprivnica	»I. Horvatić-Čuk» N. Podravski	»Bratstvo i jedinstvo» Legrad	»F. Mrz» Drnje	»I. Rode» Rasinja	»Kalnički partiz. odred» Sokolovac	PS Đelekovac	PS Kunovec	PS Kop. Bregi	PS Gola	PS Hlebine
Način komuniciranja s korisnicima	B.O.	kroz posudbu i razgov.	kroz posudbu	B.O.	kroz posudbu	kroz posudbu	kroz posudbu	kroz posudbu	kroz posudbu	B.O.	kroz posudbu	BPO.	B.O.
Br. radnih sati knjižnice	9	3	3	2	1-2	4	2	3	1-2	2	4	2	B.O.

Tabela 5. Nabava i obrada građe

Kriteriji nabave knjiga	plan i program lektire	B.O.	plan i program lektire	plan i program lektire	plan i program lektire	plan i program lektire	plan i program lektire	plan i program lektire	plan i program lektire	plan i program lektire	plan i program lektire	plan i program lektire	B.O.
Prosječna godišnja nabava	250	150	200	20-30	50-100	20	B.O.	80-100	50-100	B.O.	B.O.	20	B.O.
Načini nabave	kupnja	B.O.	kupnja	B.O.	B.O.	kupnja	kupnja	B.O.	B.O.	B.O.	kupnja od članarine	kupnja	B.O.
Vođenje inventarne knjige	DA	DA	DA	DA	DA	DA	NE	DA	DA	DA	DA	NE	B.O.
Vođenje kartoteke časopisa	NE	B.O.	NE	NE	DA	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE
Svrstavanje knjiga	po inventarnom broju	po inventarnom broju	po autoru	po dobi uč. i invent. broju	po autoru	po inventarnom broju	po inventarnom broju	po UDK	po autoru	po UDK	po dobi učenika	po autoru	B.O.
Vrste kataloga	autorski	autorski	autorski	autorski	autorski	naslovni	autorski	autorski	autorski	autorski	nema	autorski	autorski
Evidentiranje neknjižne građe	vrši pedagog	B.O.	ne u knjižnici	ne u knjižnici	ne u knjižnici	ne u knjižnici	B.O.	B.O.	ne u knjižnici	ne u knjižnici	ne u knjižnici	B.O.	ne u knjižnici
Posjedovanje matičnog kataloga	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	B.O.
Informiranje	učenike i rukovodstvo škole	učenike	učenike, nastavnike, rukovod., struč.-raz. službu	učenike i nastavnike	učenike i nastavnike	učenike, nastavnike, rukovod., struč.-raz. službu	rukovodstvo	učenike, nastavnike, rukovod., struč.-raz. službu	učenike i nastavnike	učenike i nastavnike	B.O.	učenike i nastavn.	učenike i nastavn.

Tabela 6. Korištenje fonda knjižnice

Vođenje evidencije posudbe knjiga	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Vođenje evidencije posudbe AV pomag.	NE	B.O.	B.O.	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA
Vođenje statistike	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	DA
Br. korisn. - učenika - nastavn.	1.200 73	600 10	969 -	200 15	365 23	898 49	96 4	383 14	146 -	120 6	B.O.	160 8	170 14
Br. posuđenih knjiga	5.138	8.000	B.O.	1.520	B.O.	1.000	222	B.O.	B.O.	B.O.	B.O.	B.O.	B.O.

LITERATURA

1. Zakon o bibliotečnoj djelatnosti i bibliotekama. Zagreb, Narodne novine, br. 25/1973.
2. Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju. Zagreb, Narodne novine, br. 4/1980.
3. Standard za rad bibliotečno-informacijskih centara u organizacijama osnovnih škola. Zagreb, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1982. Razvojna služba.
4. Veronika Celić, Svjetlana Premilovac: Preobrazba školske knjižnice u bibliotečno-informacijski centar u organizacijama osnovnog odgoja i obrazovanja. Zagreb, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1982.
5. Tatjana Blažeković, Branka Furlan: Knjižnica osnovne škole. Zagreb, Školska knjiga, 1974.
6. James E. Herring: Scholl Librarianship. London, Clive Bingley, 1982.
7. Radmila Šuljagić: Školska medijateka. Beograd, Narodna biblioteka Srbije, 1984.

BILJEŠKE

1. Donald J. Urquhart: Načela bibliotekarstva. Rijeka, Izdavački centar, 1986.
2. Službeni glasnik općine Koprivnica, br. 11/1985.
3. Delegatski bilten Skupštine općine Koprivnica, br. 105/1987.
4. Analiza stanja knjižnica osmorazrednih škola na području općine Koprivnica u šk. god. 1985/86. sprovedena je u okviru poslova i zadataka Matične/razvojne službe Gradske knjižnice i čitaonice Koprivnica.
5. Standard za rad bibliotečno-informacijskih centara u organizacijama osnovnih škola. Zagreb, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1982.
6. Vidi tabelu 1.